

KÖNYVEKRŐL

Nagy Janka Teodóra

A jogi kultúra világa

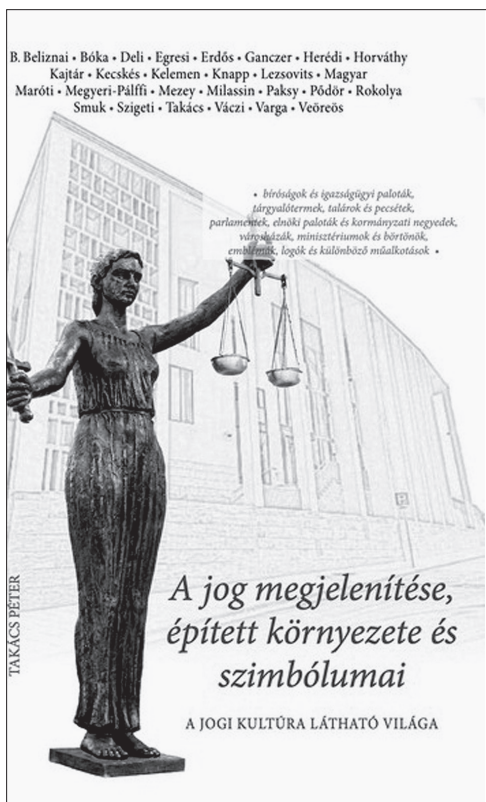
Takács Péter (szerk.): *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa*
Budapest, 2020. Gondolat Kiadó, 840 p.
ISBN 978 963 556 070 7

Egy kötet esetében a recenzens választhatja az érdeklődés felkeltése érdekében a tárgyyszerű ismertetést, vagy vállalkozhat a tudományterületi kutatási eredmények rövid áttekintésével a megjelent kiadványt egy szélesebb kontextusba helyező, értékelő bemutatásra. A Takács Péter szerkesztette *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa* című tanulmánykötet esetében mind a szerzők és tanulmányok száma (27 szerző 31 tanulmánya), mind a könyv terjedelme (840 oldal, 1367 kép) az első szempontú felsorolást indokolná. Az alábbiakban azonban a munka tudománytörténeti hatását is hangsúlyozva, egy szélesebb kitekintéssel, a jogi kultúra elsősorban hazai kutatástörténeti összefüggéseit vizsgáló ismertetés során ajánljuk a jogtudomány és a jogász hivatást gyakorlók figyelmébe.

A tanulmánykötet fogalmi és tematikai szervező elve *a jogi kultúra*, amely az elmúlt évtizedekben elsősorban az egyetemi oktatás, a kutatás tudományközi megközelítéseinek volt a tárgya. Varga Csaba a jogelmélet, jogfilozófia szempontjából a jogi kultúra mint egyszerű képszerű kifejezés részének tekintette a jogi kultúrhistoriát, illetve a jogi kultúrtörténetet éppúgy, mint a jog kiteljesedését, a jogi kulturáltságot. A jog állapotát az adott jogrendszer alkotóelemeiként, szociológiai indikátorként vagy a jog eszközehez fordulás mögött rejlő rendszermény kifejeződéseként történő értelmezésen túl a jogi hagyományokhoz viszonyulás kérdését is felvetette – éppen ezeken keresztül bizonyítva a jogikultúra-fogalom sokszínűségét, összetettségét, kiterjedtségét, valamint a kapcsolódó definíciós nehézségek, dilemmák számosságát.

A jogi kultúra fogalmát a jogelmélet, a tételes jog és a jogász hivatásrendek szempontjából tovább differenciáló értelmezési kísérletek részletezésétől itt és most eltekintve mindössze a pécsi egyetemen folyó kutatásokra utalok. Kajtár István, Visegrády Antal és Kengyel Miklós már az 1980-as évektől megjelenő, a jogi kultúrtörténethez, a joghatékonysághoz, a joggyakorlat és jogi kultúra jelen idejű vizsgálatához kapcsolódó publikációira, illetve a témában később írott, már a recenzálandó kötet irányába mutató monografikus feldolgozásokra.

Kajtár István hívta fel a figyelmet a jogi kultúrtörténet mint *kisdiszciplína* 19–21. századi végleges kialakulását megelőző, például már a *Szász Tükör*-ben is felismerhető szemléleti, ikonográfiai elemekre. Publikációiban kiemelt jelentőséget tulajdonított az általa *a jog kulturális holdudvarának* nevezett, a különböző történeti korszakokban a jogi-hatalmi kultúra szerves részének tekintett, mégis mindvégig viszonylagos önállósággal rendelkező kulturális környezet vizsgálatának. A Pécsi Jogi Kultúrtörténeti Műhely szervezeti keretei között végzett, később a grazi egyetemmel közösen folytatott jogi ikonográfiai és jogi kultúrtörténeti kutatások eredményeire alapozva jelent meg hazai jogi kultúrtörténeti alapvetése (Kajtár István: *Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe*. Pécs, 2004), amelyet a következő évek kutatási eredményei a jogtörténet diszciplináris keretei között, illetve azt túllépve folyamatosan gazdagítottak. Kajtár István a témában a Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport kiadványsorozatában megjelent összegző tanulmányában [Kajtár István: Áttekintő értékelés a jogi kultúrtörténet forrásairól, módszertani és elméleti kérdéseiről, eredményeiről. In Nagy Janka Teodóra (szerk.): *A jogtörténet új forrásai. Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Digitális Adattár* (*New sources of legal history research: Digital Database of Folk Law*). Szekszárd, 2018. 205–250. p.] értékelte a terület nemzetközi és hazai kutatói és kutatási eredményeit. Ahogyan később a jogi kultúrtörténet magyar kutatástörténeti összefoglaló munkájában Stipta István, ő is külön kiemelte Mezey Barna, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának jogtörténész professzora tudományos szervezői, publikációs és szerkesztői tevékenységét. *A szimbólumok üzenete. A jogi kultúra jelképei: eljárások, szokások, formák és tárgyak* című kötet [Mezey Barna (szerk.), Budapest, 2011] 38 szerzőjének igen változatos tematikájú tanulmányát áttekintve Kajtár István arra is felhívta a

figyelmet, hogy az eltérő nemzedékekhez tartozó, a jogtörténészek, a jogi kultúrtörténetet kutatási területüknek tekintő szerzők mellett nagy számban publikáltak a kötetben a tételes jog elméleti és gyakorlati művelői is. Ahogyan a diszciplínák közötti együttműködés eredményességére jó példa a *Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet. Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből* című kötet [Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra (szerk.), Budapest, 2009].

A Takács Péter professzor által szerkesztett *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa* című tanulmánykötet nemcsak a jogi kultúra fogalmának és világának jelen idejű átfogó értelmezésére és strukturálására vállalkozik a Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karán a 2019/2020. tanévben folytatott kutatások eredményeinek közreadásával, hanem a jogi kultúra időben és térben rendkívül dinamikus és részletgazdag tablójának megrajzolását is célként fogalmazza meg. A komplex jelenségként felfogott jog kulturális (az állam- és jogelméletet művelő, jogfilozófus szerkesztő által hangsúlyozottan társadalmi jellegű és tradicionális kötődésű) elemeinek bemutatását vállalja. A jog megjelenítésének, épített környezetének és szimbólumainak áttekintését és értelmezését elsősorban a „bíróságok és igazságügyi paloták, tárgyalótermek, talárok és pecsétek, parlamentek, elnöki paloták és kormányzati negyedek, városházák, minisztériumok és börtönök, emblémák, logók és különböző műalkotások” vizsgálatán keresztül valósítja meg.

Az előzetes lehatárolásokat követően is rendkívül szerteágazó témakörben született tanulmányok többségének fókuszában a bíróság áll mint a jogérvénysülés legfontosabb intézménye. A szerkesztő által választott Francis Bacon idézet: „A törvénykezés helye szent hely.” – megfogalmazza a bíróságok térhasználatát mint kiemelt kutatási irányt, és egyben az olvasót is orientálja. Ezen túl azonban a jogi kultúra mint kutatási téma folyamatosságára is felhívja a figyelmet. Itt említhetjük meg Kengyel Miklós a bíróságok, bírák, ügyfelek körében a nyolcvanas évek végén végzett jogi kultúrakutatásait, például bírósági épületek, tárgyalótermek, dolgozószobák, polgári tárgyalások, bírósági illetan, öltözködés, megszólítás, testtartás (Kengyel Miklós: *Perkultúra*. Pécs, 1993). Később ennek kibővített tematikájú, nemzetközi kitekintésű, képekkel gazdagon illusztrált (624 fotó) összegzése is megjelent (Kengyel Miklós: *Perkultúra. A bíróságok világa. A világ bíróságai*. Budapest–Pécs, 2011) Mezey Barna a szimbólumok, hatalmi jelképek, igazságügyi épületek jogi kultúrtörténeti szerepét ismertető előszavával.

A 2020-ban kiadott, a jogi kultúra legújabb kutatási eredményeinek összegzésére vállalkozó *A jog megjelenítése, épített környezete és szimbólumai. A jogi kultúra látható világa* című könyv műfaja a szerkesztő meghatározása szerint *illusztrált tanulmánygyűjtemény*. Nem

a jogi kultúra, a jogi szimbolika képeskönyve kíván lenni, a rendkívül gazdag képanyag elsődleges funkciója a szemléltetés, a bizonyítás, a téma vizuális sokszínűségének bemutatása. A 27 szerző többsége a győri Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Karának oktatója, illetve társegylemek jogtörténésze, a jogi kultúrtörténet témakörében publikáló oktatója, kutatója, PhD-hallgatója. Nagyon fontos, hogy a megszületett tanulmányok szerzői között gyakorló jogászokkal (bíróval, ügyvéddel, ügyésszel, közjegyzővel), illetve más tudományterületek képviselőivel (építészmérnökkel, műemléki szakmérnökkel, teológussal, bölcsésszel) is találkozhatunk.

A kötet I. fejezete a jog megjelenítését tárgyalja: a bevezetőben a jog szimbolikus és allegorikus megjelenítését, majd az igazságosság szimbolikus Justitia ábrázolásait (Takács Péter: *A jog szimbolikus és allegorikus megjelenítése*; Uő: *Az igazságosság megjelenítése. Justitia-ábrázolások a képzőművészetben és a bíróságok díszeként*; Uő: *Magyarországi Justitiák. Az igazságosság megjelenítése magyar köztéren, középületeken és gyűjteményekben*).

A II. fejezet a jog épített környezetét, tereit és szimbólumait veszi sorra. Kajtár István rendkívül gazdag publikációs hagyatékából válogatva a szerkesztő az architektúráról írott tanulmányát illesztette a kötetbe (Kajtár István: *Architektúra a jogi kultúrtörténetben*). Az igazságszolgáltatás, jogszolgáltatás altémakörében nemzetközi kitekintéssel kerül sor a bíráskodás épített tereinek, tárgyi környezetének és a bíráskodási folyamat szimbólumainak ismertetésére a szerzők változatos tematikájú tanulmányaiban (Megyeri-Pálffy Zoltán: *Bírósági épületek Magyarországon és külföldön*; Paksy Máté: *Egy kocka, ami el van vetve... Le Corbusier chandigarhi Igazságügyi Palotája*; Bódiné Beliznai Kinga: *A bírósági tárgyalóterem szimbolikája*; Takács Péter: *A feliratok mint a bírósági épületek újabb díszei*; Pődör Lea: *A bírósági terek és a „falak nélküli” igazságszolgáltatás*; Szigeti Péter: *Legalitás és legitimitása: az igazságszolgáltatás társadalmi reprezentációja*; Lezsovits Gergely – Varga Piroska: *A bírósági épületek értékelésének építészeti és környezetpszichológiai szempontjai*; Bors Szilvia: *Az ülnökök szerepe és megjelenése az igazságszolgáltatásban*; Bódiné Beliznai Kinga: *A bírói viselet múltja és jelene*; Bóka Zsolt: *Az ügyvédek talárvisellete*; Rokolya Gábor: *A közjegyzői hivatás szimbólumai a polgári korban*; Mezey Barna: *A modern büntetés-végrehajtás építészetének kezdetei és szimbólumrendszerének kialakulása*; Kelemen Roland: *A pallosjog magyarországi történetéhez és szimbolikájához*).

A törvényhozás, kormányzás, közigazgatás altémakörében is elsősorban építészeti és szimbólumokkal, illetve speciális kérdésekkel foglalkozó tanulmányok olvashatóak (Smuk Péter: *A parlamentek terei*; Erdős Csaba – Váczi Péter: *Az államfői hatalom láthatóvá tétele – elnöki szimbólumok*; Deli Gergely: *A magyar Alkotmánybíróság logóinak változásai, 1999–2018*; Paksy Máté: *Két ódon bútor darab a francia alkotmányosság*

szolgálatában: a „bíróági ágy” és az „alkotmányos esküdtársak”; Magyar Zsóka: *A kormányzati épületek és a „kormányzati negyed”*; Megyeri-Pálffi Zoltán: *A közigazgatási szervek épületei Magyarországon és külföldön*; Herédi Erika – Veöreös András: *Az örökségvédelem és a jog viszonyáról*). Az európai és nemzetközi intézmények kapcsán pedig a béke szimbólumainak differenciáltságát és a térszimbólika jellemzőit elemzik az egyes tanulmányok (Ganczer Mónika – Kecskés Gábor: *A béke szimbólumai az Egyesült Nemzetek Szervezetében*; Horváthy Balázs – Knapp László: *A jogalkotás és igazságszolgáltatás szimbolikus terei az Európai Unióban*; Milassin László: *A bécsi magyar Testőrpalota (a Trautson-palota)*).

A III. fejezet a jogi kultúra a láthatón túli, „hallható” világát: az ünnepélyes deklarációkat, az esküt és a zenei ábrázolást veszi górcső alá. (Egresi Katalin: *Az ünnepélyes deklarációk szerepe a jogban*; Maróti Gábor: *Az eskü vallás- és jogtörténeti kérdései. Az eskü műfajelméleti és modellváltozati fejlődésének témarepertoár-bővülése az archaikus és szakrális jogrendek igazságszolgáltatási stratégiájának szimbólumértelmezési megközelítésében*; Pödör Lea: *„Jog és opera”. Az igazságszolgáltatás szatirikus ábrázolása egy viktoriánus vígoperában*).

Az illusztrált tanulmánygyűjtemény függelékében Takács Péter zárótanulmány keretei között foglalja össze a vizuális jogi kultúra elsősorban a képzőművészethez fűződő kapcsolódásait (Takács Péter: *A jogtudomány ábrázolása a képzőművészetben*). A függelékben kaptak helyet a szerzői affiliációk és az 1367 színes és fekete-fehér kép forrásjegyzéke, adatolása.

Recenziók a Takács Péter által szerkesztett tanulmánykötet a jogi kultúra elsősorban hazai kutatástörténeti előzményeibe és összefüggéseibe helyező ismertetését ígérte. Annak megfogalmazását, hogy a kiadvány egyik legnagyobb értéke, hogy miközben a szerzteágazó kutatási terület legújabb ismeretanyagának jelen idejű összefoglalására és egy dinamikus, részletgazdag tabló felrajzolására vállalkozik, a kutatói és szerzői autonómia tartalmi és következetesen operacionalizált formai keretei között lehetőség ad az új kutatási eredmények differenciált és több-rétegű kifejtésére. A kötet impozáns fotóanyaga a vizuális kultúra 21. századi átértelmeződésével párhuzamosan egyre hangsúlyosabbá váló vizuális jogi kultúra tartalmi és módszertani lehetőségét hangsúlyozza – és közvetíti a kötet filozófiai alap gondolatát, üzenetét is.

Azt a felismerést, hogy fel kell kelteni az „elméleti szakemberek, vizuális jogi kultúra kutatói, bírósági architektúra elkötelezettjei, jogi szimbólika elemzői, gyakorlati jogászok (bírók, ügyvédek, ügyészek, közjegyzők, jogtanácsosok)” érdeklődését, meg kell erősíteni elköteleződésüket a jogi kultúra, a jogi szimbólumok és a jog rendkívül gazdag változatosságú épített környezete iránt. De ami legalább ilyen fontos (ahogyan az *Első Magyar Jogi Könyvszalonnán* könyvbemutatóján, 2021. szeptember 18-án a szerkesztő fogalmazott), hogy a kötet küldetése a joghallgatók figyelmének és érdeklődésének felkeltése. Aktív közreműködésre, kutatásra, közös gondolkodásra bírnak őket, akik a jövő jogászaiként néhány év múlva már maguk is tevékeny részesei, alakítói és őrzői lesznek a magyar jogi kultúrának.

Eldon Garnet: *Equal before the Law* (2011)